

**JAAKKO KALELAN PUHEENVUORO ANTTI KARPPISEN MUISTOSEMINAARIN PANEELISSA:
"VENÄJÄN IDEAN ETSIJÄT: Mauno Koivisto ja Antti Karppinen"**

UM & UPI, ENGEL-SALI 19.8.2017

Ymmärrän, että minut on pyydetty tähän paneeliin tarkastelemaan Antti Karppisen ja Mauno Koiviston erikoislaatuista yhteistyösuhdetta. Mitä näillä kahdella oli yhteistä muuta kuin että molemmat julkaisivat vuosituhatluvun vaihteessa kirjat Venäjän identiteetistä?

Molemmat olivat syntyneet samana vuonna 1923, mutta siihen heidän yhteiset piirteensä tuntuivatkin jäävän.

Karppinen oli ulkomailla keskiluokkaiseen perheeseen syntynyt kosmopoliitti, monipuolisen koulutuksen saanut sivistynyt ja tunnollinen, harmaa virkamies. Koivisto taas oli puritaaniseen työläisperheeseen syntynyt, mutta vaatimattomista lähtökohdistaan huolimatta huiman sosiaalisen nousun tehnyt self-made-man. Hän kävi koulunsa ja yliopistonsa ruumiillisen työn ohessa ja kansainvälistyi vasta aikamiehenä.

Karppinen teki pitkän diplomaattiuran, kun Koivisto hakeutui lyhyen akateemisen vaiheen jälkeen määrätietoisesti talouselämän ja sitten politiikan johtopaikoille.

Eroista huolimatta herroilla oli todellisuudessa paljonkin yhteistä. Toisen maailmansodan puhkeaminen muutti molempien elämän täydellisesti, 16-vuotiaana. Karppinen koki Molotov-Rippentrop- sopimuksen seuraukset heti Riiassa (hän koulukielensä muuttui saksasta venäjäksi, kun hänen koulutoveriansa perheet muuttivat Hitlerin kutsumina Saksaan), kävi koulunsa loppuun sotaa käyvässä Berliinissä ja päätyi asevelvollisena Itä-Karjalaan. Siellä toisessa yksikössä oli myös Mauno Koivisto, joka oli jo pitkään osallistunut Suomen sotaponnistuksiin eri tavoin.

Sota ja sen aiheuttama epävarmuus tulevaisuudesta ilmeisesti jätti pysyvän leimansa molempien myöhempään elämään. Epätietoisuus sodan voittaneen itänaapurin aikeista oli ilmeinen lähtökohta molempien kyltymättömään haluun perehtyä Venäjän ja venäläisyyden syvempään olemukseen.

Karppinen kirjoittautui heti sodan jälkeen Helsingin yliopistoon opiskelemaan Venäjän kieltä ja kirjallisuutta, mikä pitkälti viitoitti hänen uraansa Ulkoministeriön palveluksessa ja harrastuksia eläkevuosinakin. Koivisto aloitti venäjän kielen opintonsa varsin myöhään, varsinaisesti vasta siirryttyään Turusta Helsinkiin, lähes 40-vuotiaana. Hän on itse kertonut, että koki tuolloin 50-60 -lukujen vaihteessa tärkeäksi toimia suomalais-neuvostoliittolaisten suhteiden

parantamiseksi ja hakeutui sen vuoksi Suomi-Neuvostoliitto-seuraan ja sen johtotehtäviin. Tässä yhteydessä hän sanoi hämmästyneensä, kuinka useimmat niistä, jotka puhuivat suuria sanoja idänsuhteista eivät olleet lainkaan kiinnostuneet Venäjästä ja sen kulttuurista tai halukkaita opiskelemaan venäjän kieltä. Tämä ylltytti häntä lisää kieliopintoihin, joita hän jatkoi vielä presidenttinäkin. Ja hän luki jatkuvasti venäjänkielistä tietokirjallisuutta.

Koiviston erityiskiinnostus kohdistui poliittiseen historiaan, varsinkin sotahistoriaan, koska hänen käsityksensä mukaan neuvostoliittolaiset evp upseerit olivat sillä tavoin erityisasemassa, että he saivat kirjoittaa muistelmansa ilman normaaleja sensuurirajoituksia. Kaiken lukemansa pohjalta hän piirsi itselleen kokonaiskuvan Venäjän historian suurista linjoista ja Suomenkin osuudesta siinä. Tähän kuvaan hän toistuvasti palasi presidenttiaikanaan ja eläkkeelläkin, erityisesti Neuvostoliitto/Venäjän suuren murroksen aikana. Ja sen hän kirjoitti ulos 2001 julkaisemassaan kirjassa.

Karppisen lähtökohta oli perinteisempi. Venäläisen kulttuurin klassikot ja niiden syvälinen ymmärtäminen olivat se suurennuslasi, jonka läpi hän tarkasteli keräämäänsä valtavaa materiaalia Venäjän ajankohtaisesta lehtikirjoittelusta.

Karppisen ja Koiviston kirjat syntyivät toisistaan riippumatta, vaikka niitä oli valmisteltu vuosien ajan ja vaikka herrat olivat jo vuosien ajan olleet säännöllisesti yhteydessä ja vaihtaneet tietoja ja mielipiteitä. Lähestymistapa saman sukuisen aiheeseen oli niin erilainen, ettei olisi voinut ajatella yhteisjulkaisua. Parempi niin, näin ne täydentävät toisiaan.

Herrat joutuivat tekemisiin toistensa kanssa Koiviston tultua presidentiksi, jolloin Karppinen oli suurlähettiläänä Prahassa. Koivisto kiinnitti huomionsa Karppisen tapaan raportoida muutoksen tuulista Tshekkoslovakiassa ja yleensä Varsovan liiton maissa. Tämä jatkui 1980-luvun lopulla Bonnista käsin. Raportointi oli yksityiskohtaista, selkeisiin lähteisiin perustuvaa, asiallista ja "spekuloimatonta", mikä Koivistoa miellytti. Koivistoa varmasti miellytti sekin, että Karppinen ensimmäisen kirjansa alkulauseessa vakuuttaa, että "kirjassa ei harjoiteta teoreettista spekulatiota, ei esitellä kilpailevia teorioita ja malleja". Tässä herrojen ihanteet olivat samansuuntaiset.

Kun Karppinen siirtyi eläkkeelle 1990 Koivisto ylltytti häntä jatkamaan Neuvostoliittoa ja Venäjää koskevien muistioiden kirjoittamista Hän myös luki Karppisen keräämät sadat lehdistökoosteet, joita kirjoittaja säännöllisesti kävi henkilökohtaisesti kommentoimassa Koivistolle Linnassa. Koivisto jatkoi Karppisen työn seuraamista myös siirryttyään eläkkeelle. Muistelmissaan ja Venäjän idea-kirjassaan Koivisto antaa tunnustusta Karppiselle.

Koivisto esittää kirjassaan oman historiakuvansa ja kommentoi sen ohessa 1990-luvun tapahtumia. Karppinen taas käy läpi 1990-luvun venäläistä keskustelua ja viittaa toistuvasti Venäjän historiallisiin juuriin.

Karppisella ja Koivistolla on kirjoissaan ja muutenkin ajattelussaan paljon yhteistä. Molempia askarrutti, miten se tyhjiö täyttyy, joka 1991 syntyi neuvosto-venäläisen messianismin sortuessa omaan mahdottomuutensa. Mitä tilalle?

Molempien kirjojen julkaisu sattuu vuosituhannen vaihteeseen, Venäjän kehityksen keskeiseen saranakohtaan, jolloin Jeltsinin aikakausi oli päätynyt umpikujaan ja putinismi oli vasta itämässä.

Ainakin he molemmat tuntuivat olevan vakuuttuneita parista asiasta:

- että tyhjiön täyttäminen niillä länsimaisilla malleilla, joita Moskovaan virranneet konsultit tarjoilivat, oli tuomittu epäonnistumaan.
- ja että enemmän tai myöhemmin Venäjä saa vahvan poliittisen johtojärjestelmän, palauttaa alueellisen yhtenäisyytensä ja hankkii itselleen tunnustetun suurvalta-aseman – miten tämä tapahtuisi, sitä sen enempää Karppinen kuin Koivistokaan eivät käyneet spekuloidaan